

ALKOTÓMŰHELY

DUDÁS ANTAL

ÜZEN A BETYÁR

Ezen az augusztusi napon, délelőtt, most a nyáron, szokatlanul rekkenő hőség volt. Már reggel is. Sokszor elmegy erre az utas. Hiszen a forgalmas E—5-ös nemzetközi út mentén elterülő régi település ez, Bácsstopolya.

Színes, változatos és ősi.

Amolyan síksági kisváros. A főutca középső része, a városközpont modernul kiépített. Az útkereszteződést elárvult szemafor jelzi. Némán. Idefelejtették az áruház óriási kirakatai, a szálloda forgalmas tere elé, a nemzetközi útra.

A sarkon még az elmaradhatatlan újságosbódé, a dohánykioszk.

Sok limlommal.

Lakóházak, iskolaépület, új postaépület is — szokatlanul sok maradandó műalkotással. Talán, a város nagyságához mérten — sehol nincsen ennyi változatos művészi munka.

Lépten-nyomon.

Továbbhaladva, az ember a városból aztán egyszerre csak a faluba ér. A város vége — vagy kezdete is lehet — olyan, mint sok más alföldi település széle.

Formavilága változatos, hagyományos, gazdag és színes.

Igaz, nem mindenkinek.

Ideérkezéskor leginkább a faluvége fogadja köszöntve az utast.

A régi házak kerítéssel rejtett udvarai, egymás mellett sorakozása, szertartásosan ritmusos egymásutánja festői. A nagy, néhol sötét házak, festett vagy faragott ormfala mintha ismerős lenne már. Az ilyen városvége vagy faluszéle mindig olyan, mint ahol az idő múlása lassúbb.

Ezek a házak, görék talán a múlt legmesszebről ittmaradt tanúi, sok nemzedéket ismerhettek közelről.

Bicskei Pétert, Nagyapáti Kukac Pétert, Acsádi Ilonát és másokat.

Ez még a csend világa. De ez más alföldi településre is jellemző. A csend mindent egyformán borít el.

A közös vonások mellett minden településnek van valamilyen jellegzetesége is.

Topolyának is!

Ezek az utcák hangulatosak, marasztalóan szomorú magányuk a rekkenő nyár verőfényébe ragadt.

Délben.

Az ittmaradt, szinte ittfelajtott Topolya, amely kedves, meleg otthont nyújt az itt lakóknak —, lassan, lassan eltűnik már. Az utcákon látni még vastag, testes, vert falú földkerítést, amely mint bástya védi az elmúlt idők udvarát persze már csak itt-ott.

Mint itthagytott hírnökei az elszállt idők viharának.

Allnak...

Egy gazdaasszony meszel.

Hófehér falú kerítést.

Meleg fehérre.

Szinte érezni a tisztaságot. Sok helyen már nyárfasor a tegnapi akácok helyén... Az ablakok faragott félfájának varázsa vonzó még, ám a fehér firhang már igyekszik megbirkózni az ablakok, a deszkakerítés, itt-ott az oromfal barnájával, majdnem feketéjével. A gyermekkor világával.

Döntő ez a küzdelem.

Az aszfalt is már betolakodott a hangulatos kis utcákba. A fehér falú, síma házak közé. Itt már eső után sincs sár.

A szinte tökéletes egyszerűségű vajdasági házak így tűnnek el nyomtalanul, két kis ablakkal.

Észrevétlenül.

Egyenként.

Az E—ös útról még látható ehhez hasonló elégikus és anakronisztikus jelkép. Az egyik ottlevő közlekedési jel tudtul adja: „Megállni és várakozni (parkolni) tilos.”

A közlekedést szabályozó táblák sokasága — merő véletlenségből — riasztóan sürgeti a mégis megállt időt.

Ami egy kicsit késik.

A fák poros lombkoronáján át-át villan a nyári kékség.

Muzsikál, dalol a barnásszürke, kopott deszkakerítés, a toldott kapu, a fehéren villogó házszámablával.

Szinte alázatosan.

Topolya előtt a nemzetközi útnak mindkét oldalán festett hirdetőtábla fölirattal és ágaskodó ménnel, szegényesen hirdeti, hogy itt, az út menti parkban van Zobnatica.

— „Remekmű!”

A táblák mellett sokan közömbösen tovasuhannak, sokaknak a zobnaticai ménes jut eszükbe, amire egyébként a táblára festett ágaskodó ló is figyelmet, másoknak viszont az étterem, ahol még az eszem-iszom magánviseli a bácskai múlt hagyományát.

Különösen télen.

A park gondozottan, tisztán, illatosan várja és lombsátra kellemes, mély bársonyos árnyékkal takarva kíséri az utast.

De nem mind szomjas...

Az épületek is rendtudóak és csendesek. Mindig nappal, persze.

Egyszer csak aztán elfogy az aszfalt az ember lába alatt, egyszerűen eltűnik, még a park központjában, ott, ahol az út visszakanyarodik. Innen a parkból kifelé haladva, a poros kátyús nyári úton meghökken az utas.

Az út itt kanyargós, de lejtős is. Eltévedni azonban nem lehet, mert csak ebben az irányban juthat tovább az idetévedt. Le a völgybe, az útnak hagyott résen...

Az úttól balra is, jobbra is végeláthatatlan napraforgó-mező uralja az útszéli gyomszegélyt, amely úgy-ahogy fölfogja a fölvert port.

Bogáncs.

Különösen formagazdag, s nagyon hálás motívum. Rajzolni a legjobb.

Az erre elhaladónak úgy rémlik, mintha a napraforgók szomorúan bólgatnának. Az is lehet, hogy csak az út rögös? Vagy talán mégis? Mintegy

sejtve belenyugvásukat a múltó nyárba. Tobzódznak itt a színek, a formák a napraforgótáblán: a zöldek, sárgák, szürkék, a száraz levelek okkerei, rőt barnái bizonyítják, hogy a mindent beborító, végtelen vajdasági égbolt méltó koronája e csodálatos harmóniának. Nem is csoda, hogy e megfoghatatlan varázs hatására oly sokan megfestették már.

De az ég nem mindig kék.

A Betyárvölgy napraforgói, mint megannyi házigazda, várják vendégeiket. Glédában állva, tiszteltetőóan. A göröngyös, mezei út kedvesen hívogató poros útján poroszkálva jut el az idegen a völgy mélyét fájdalmasan ölelő csendbe.

Nyár.

Zobnaticán.

Kesernyés füst zavarja a nyár magányát. Az egész tarlót fölgújították a Betyárvölgyben, mintha valami ősi szokás szertartásával fogadnák az ide-érkezőt.

Az is lehet, hogy csak véletlen.

A völgy legalján patak, a Krivaja medre, vadregényes folyóvíz. Csakhogy pataknak is kicsi. Zöld vizű. Ősi állapotán már érezhető a szennyeződés.

A szaga . . .

A bodzabokor árnyékában magányosan egy híd könyököl a csöndbe, a patak fölé. Kővé meredve, öntelten, gyönyörködve nézegeti vaskorlátja árnyékának fonákját a menekülő vízben.

Elfolyó idő.

A Betyárvölgy mélyén.

A parti szegélyen bogáncsmező — leheletfinoman tagolt formával — őrzi a Krivaja-kanyart, akárcsak a parti nád égbemeredő szára, amely a kopján lógó, lobogó levélzázslóival szinte uralja a völgyet. Itt, a Krivaja mentén, talán valami ősi, háborítatlan ritmus szerint váltakoznak a nád, a bogáncs, a csalán, a gyékény és a kőkörcsin.

Tömegesen.

A fák glédája mintha szalutálna a nyárnak. Aztán a fűzfák a dombháton, meg persze az akác.

Békkakuruttyolás.

Valamennyivel beljebb, a lankán, vadcserejével, gazzal, náddal birkózó patakpart bontja — tagolja a völgy mélyét. A Betyárvölgy minden zuga bejárható.

Nagyon régen nem jártam már így a határt . . .

A völgy friss szántású föld, és szénaillatú partján s lankáin sétálva elmereng az idetévedt.

Déli irányban, a látóhatáron, az óriássá nőtt fűzfák lombsátrának szillettjei látszanak, s valahol messze a tudat szélén történnék nézeteltérések, mint most is itt, az őstermészet ölen, ahol behatárolódott a most már learatott, fölégetett búzatarló táblája, az ember, a mindent legyőző gép nyoma!

Fölszántva.

Továbbmenve, a patakpart susogó nádásainak nyugalmát, váratlan szárnycsattogás riasztja!

Vadkacsák!

Majd fácánytűk rebben ijedten, az embermagasságnyi csalánban.

Bürök.

Ijesztő lehet a nád susogása vagy a madár fölverte zaj egetverő kis zöreje az évezredes csendben.

Talán ökörszem.

Ez a tenyéryni völgy hihetetlen változatosságot nyújt: Barbizon, Nagybánya és a többi nagy előd mind-mind megtalálható itt. A formavilág kiapadhatatlan, a vonalak, formák, tömegek, színek, fények és árnyak, a távoli erdőszéle mind-mind számtalan, itthagyt, megőrzött, bántatlan ősi álom.

Igy együtt...

Kijártunk sokszor erre felé!

Az északi lankák látóhatárát erdőszegély zárja. A kapaszkodó végén, váratlan fordulattal, tanyába ütközünk, szinte minden átmenet nélkül. Góré, ólak, kazlak, szárkúpok, a múlt minden tartozéka megtalálható itt: eke, kocs, csics, tragacs — már majdnem elfeledve.

Eldobott múlt.

A fölfordított kocsi tengelye az odavetett kerekkel, kocsioldallal és saroglyával némán emlékezik.

Estefelé...

Elhaladva az úton, az ember egyszer csak rádöbben, hogy mindez lassan-lassan már csak öröklött idegenként gubbaszt itt, magányosan, az erdőszéle alkonyatában.

Eső után.

Borús, szürkén lógó felhők szakadtak rá a környékre, s párába vonták az erdő estjét.

A mozdulatlan kocsikerekeket.

Tovább a hídtól emelkedő. A kanyargós, göröngyös út az akácok szélével versenyezve kullog tovább. Az út mentén gyom, közönyösen, s poros akácok.

A meredek tetején, az utolsó bukkanó után, hirtelen és váratlanul előtűnik az óriási, évszázados nyárfák és fehérre meszelt törzsű ihar árnyékában meghúzódó művésztelep hangulatos épülete.

A művésztellepet 1953-ban alapították. Alapítókként Ács Józsefet, Ipacs Józsefet, az elhunyt Dévics Imrét és Nagy Józsefet tartják számon.

Ács József, Miloš Bajić, Stevan Maksimović, Petrik Pál, Zoran Petrović és Boško Petrović voltak első táborozói. Így kezdték maguk köré gyűjteni a művészeket és a műalkotásokat. De ide, a Betyárvölgy peremére, sok hazavona után, hét évvel ezelőtt költözött át. Azóta ezt a hangulatot, meleget, emlékeket, Ádor Pál, lelkes, önfeláldozó munkájával biztosítja.

Az épület olyan itt, mintha őrséget állna a végtelen magány nyugalma fölött, amelynek mélységét csak néha-néha veri föl a fácskákas megszedült kakatolása a tisztásvégi erdőszélen. A hébe-hóba idevetődő szarka csörregése riasztóbb már!

A művésztelep épületének helyiségeit az itt alkotó művészek munkái díszítik. Galériának is beillő már a gyűjtemény. Mindannyiukat a telep, Topolya és környéke hangolta munkára, közvetlen élményforrásként. Az itt alkotók nemcsak hazai művészek; külföldiek is. Minden képzőművészeti irányzat és majdnem minden alkotói technika képviselve van.

Az itt jártak közül, csak néhány találmára kiemelt nevet említünk: Ács, Almási, Bajić, Bošan, Benes, Csernik, Čelić, Gyurkovits, Glid, Kerac, Konjović, Karlavariš, Kalmárek, Lubarda, Luković, Mandić, Maksimović, Mojákék, Makeš, Maurits, Nikolajević, Oprešnik, Petrik, Petrović, Poznovijákék, Szilágyi, SIP, Sáfrány, Šebeković, Trumić, Tabaković, Torok, Wanyek, Vuleković, Zarin.

Az alkotók, a műalkotások, a tárlatok, a nagy nevek, messzi földre hírül vitték Topolya sajátosságát, jellegzetes nevezetességét, a művésztellepet és annak jelentőségét.

Az esti látóhatár szélén, éji menedékre, méltósággteljes lomhasággal, szinte a levegőégben úszva szálló varjú károgása is a nyugvó nap hangulatához tartozik.

Igaz, mint ünneprontó!

A Betyárvölgy szélén dolgozó, gátat építő erőgépek zakatolása, csikorogása is elpihen, mintha attól tartana, hogy a zaj elnyeli az ősi völgy pannón romantikáját, a csend, a tisztaság, a romlatlanság ma már kevés és annyira vágyott magányát.

Nyarát.

Palics, 1976. augusztus